

Opponensi értékelés
Bakó Tamás „A bérek hatása az álláskeresésre és a munka közbeni erőfeszítésre”
című doktori (PhD) értekezéséről

Értekezésében a jelölt a munkanélküliek elhelyezkedési törekvésére, a dolgozók munkahelyi erőfeszítésére és a munka melletti álláskeresésre ható gazdasági ösztönzőket igyekezett feltárni.

Tekintettel a gazdasági ösztönzők kitüntetett jelentőségére a gazdaság működésében, empirikus vizsgálatuk tudományos és gyakorlati fontossága nyilvánvaló. Itt és most különösen időszerű a munkanélküliek álláskeresési erőfeszítésére ható gazdasági ösztönzők hatékonyságának vizsgálata, ezen belül a munkanélküli járadék 2011-től érvényes folyósítási szabályainak hatáselemzése. De fontos és időszerű annak elemzése is, hogy a már dolgozók munkahelyi erőfeszítésére és munka melletti álláskeresésére milyen gazdasági ösztönzők hatnak. Mindkét vizsgálódási irány újszerű is – magyar adatokon hasonló mélységű kvalitatív és kvantitatív ökonometria vizsgálat még nem folyt –, és mindkét témában a jelölt eredeti részeredményekre is jutott. Értekezése tehát tudományosan és társadalmilag fontos kérdéseket vizsgáló s új, illetve újszerű tudományos felismeréseket is tartalmazó, több tekintetben hiánypótló mű.

Magyar adatokon végzett ökonometria vizsgálatának koncepcionális és módszertani kereteit a jelölt a vonatkozó szakirodalmi munkák s az elérhető adatbázisok alapos ismeretében alakította ki. A felhasznált forrásmunkák között megtalálhatóak az érintett témakörök elméleti és empirikus alapművei. A feldolgozott szakirodalom tartalmazza az értekezés témájába vágó újabb s az egészen friss hazai és nemzetközi eredményeket is. A hazai vonatkozású cikkek viszonylag kis számának kézenfekvő oka, hogy az értekezés szűkebb témáiban kevés a hazai vonatkozású kutatási előzmény.

A jelölt vizsgálatát részben saját adatfelvételre, részben a KSH Munkaerő-felméréseire építette. Elsősorban regresszioelemzést, ezen belül – lévén az elemzésbe bevont függő változók szinte mindegyike kategoriális – probit- és logit- (rendezettprobit-, sztereotiplogit-) becsléseket alkalmazott. A 2011. évi munkanélküli járadékreformnak a keresési intenzitásra és a rezervációs bérre kifejtett hatását pedig szakadást regresszióval vizsgálta. Ezek alkalmas módszerek a jelölt által felállított hipotézisek tesztelésére a felhasznált adatokon.

A disszertáció értékeinek kiemelése után áttérek az észrevételekre. Előbb a gazdasági ösztönzők jelentőségének neoklasszikus közgazdasági megítéléséhez kapcsolódó általános észrevételt teszek, majd pedig néhány részletészrevételt az értekezés gondolatmenetét követve, annak egyes fejezeteihez kapcsolódva.

1. Megelőzendő a jelölt tudományos eredményeinek esetleges félreértelmezését, szeretném nyomatékosítani, hogy még a legelemibb neoklasszikus munkaerő-kínálati alapmodellek sem azt tételezik fel, hogy a munka, illetőleg a munkában kifejtett erőfeszítés az egyén számára tisztán áldozat. Hanem csak azt, hogy jobban kedveli a szabad időt. Sőt, még az is belefér ezekbe az alapmodellekbe, hogy a munkát kedveli jobban; ti. ez

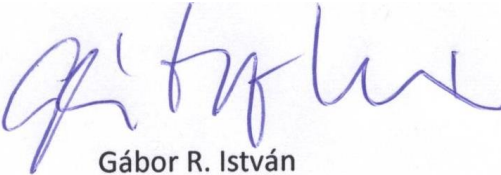
esetben is nyilván, e modellek jóslatával megegyezően, igényt fog tartani munkája ellenértékeként bérre – hacsak nem kötjük ki, hogy aszkéta is (a pénz, illetve a pénzért megvásárolható javak és szolgáltatások cseppet sem boldogítják, sőt!), illetőleg hogy félnótás: dolgozhatna ugyan pénzért, de szívesebben dolgozik szívességből. Ráadásul még az ilyen extrém egyénnek sem feltétlenül érdemes, sajátos preferenciáit őszintén feltárva, ingyen felkínálnia a munkaerejét, figyelemmel egyrészt a dolgozó társai részéről emiatt várható inzultusokra, másrészt potenciális munkáltatóinak gyanakvására, hogy talán nincsen ki a négy kereke – jobb hát nem alkalmazni! A gazdasági cselekvés nem gazdasági motívumainak figyelembevétele tehát eszerint, egyrészt, nem eleve idegen a neoklasszikus munkaerő-piaci alapmodellek világképétől, másrészt nem szükségképpen módosít viselkedési jóslataikon.

2. Áttérve a részleteszrevételekre, a jelölt hipotézise szerint a várható bér nagysága pozitívan befolyásolja a munkanélküli álláskeresési erőfeszítését. További diszkussziót érdemelt volna, hogy ezt a pozitív hatást vajon miért csak a teljes mintán és a nők esetében sikerült kimutatnia.
3. A 2011. évi munkanélküli járadékreform két fő ponton módosította az addigi szabályozást. Egyrészt, lecsökkentette a maximális folyósítási időt; másrészt, a felső összeghatár a minimálbér lett, és megszűnt az alsó határ. Az elemzés szerint az új szabályozás megnövelte a munkanélküliek álláskeresési intenzitását. Jó volna tudni, hogy a két módosítás közül melyik mennyiben játszhatott ebben közre.
4. Az államszocializmusbeli viszonylag alacsony spontán vállalatközi munkaerőmozgás magyarázatának kiegészítéseképpen megjegyzem, hogy további ok lehetett az az akkori hivatalos felfogás és munkajogi szabályozás, amely lényegében deviáns viselkedésű munkavállalókként tekintett az ún. vándormadarakra. Nem véletlen, hogy az MTA Közgazdaság-tudományi Intézet reformszellemű fiatal kutatóinak szerzői munkaközössége akkoriban részletes elemző tanulmányt tett közzé kifejezetten e felfogás megcáfolására.
5. A dolgozók munka közbeni erőfeszítésére ható tényezők vizsgálatából – amelyhez primer adatfelvételt végzett – a jelölt arra a következtetésre jutott, hogy a dolgozók egy része esetében a pénzbeli ösztönzők mellett a belső indíttatás is szerepet játszik a norma (minimálisan megkövetelt munkahelyi erőfeszítés) túlteljesítésében. Ezt követően azt tárta fel egy megbízó-ügyvivő elméleti modell keretében, hogy milyen bért és mekkora megkövetelt erőfeszítés fog a munkaadó a hozzá jelentkező munkavállalónak kilátásba helyezni, ha nem tudja megállapítani róla, hogy belső indíttatású munkavállaló-e vagy kizárólag pénzbeli ösztönzőkre reagáló („neoklasszikus”) típusú. A modell egyik feltevése, hogy mindkét típusú munkavállalónak ugyanolyanok az alternatív lehetőségei. Érdemes lett volna megvizsgálni, hogy mennyiben módosulnak az eredmények, ha – talán életszerűbben – azt tételezzük fel, hogy a belsőleg motivált munkavállalónak jobb alternatív lehetősége van.
6. Végül, a jelölt primer adatfelvételének a munkahelyi bérdiszkriminációra vonatkozó kérdéséből érzésem szerint nem derül ki egyértelműen, hogy a diszkriminációt észlelő

válaszadó önmagát az észlelt diszkrimináció áldozatának vagy haszonélvezőjének tekintí-e. Márpedig ettől nyilvánvalóan nagyban függhet az észlelt bérdiszkriminációnak az illető munkahelyi elégedettségére és ezen keresztül a munkahely-változtatási szándékára kifejtett hatása.

Opponensi értékelésem összegzéseképpen megállapítom, hogy Bakó Tamás értekezése tudományosan és társadalmilag fontos témában szakszerű vizsgálódással lényeges és megalapozott, több vonatkozásban új, illetőleg újszerű következtetésekre jut. Meggyőződésem szerint mind tartalmi, mind formai tekintetben maradéktalanul eleget tesz a doktori értekezésekkel szembeni követelményeknek. Mindezek alapján támogatom a nyilvános vitára bocsátását és a jelölt számára a PhD-fokozat odaítélését.

Budapest, 2017. augusztus 23.

Gábor R. István